

Editörler

Kadir Canatan

Müşerref Küçük

Yaşlanma Sosyolojisi

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 320
Sosyoloji: 24

ISBN 978-625-6432-33-8
Sertifika No: 52315

1. Baskı: İstanbul, 2023

Editörler:
Kadir Canatan - Müşerref Küçük

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Kapak/Mizanpaj:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Yaşlanma Sosyolojisi

/ Editörler: Kadir Canatan (Prof. Dr.), Müşerref Küçük (Dr.)

İstanbul: DBY Yayınları, 2023.

466 s. ; 13,5 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 320) ___

ISBN 978-625-6432-33-8

1- Sosyoloji 2- Toplumsal Yapı 3- Yaşlılık

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Önsöz	7
Yaşlanma Sosyolojisi	9
<i>Kadir CANATAN</i>	
Yaşlanma Kuramları	29
<i>Hakan SARIÇAM - Ayşe CANATAN</i>	
Türkiye’de Gerontolojinin Tarihçesi: Dün-Bugün-Yarın	57
<i>İsmail TUFAN - Bilge ÇETİNKAYA - Şule Sidrenur ÖZTÜRK</i>	
Yaşlanma ve Sosyal Hizmet: Kuramsal Bir Değerlendirme.....	73
<i>Pınar DEMİRİŞLER</i>	
Yaşlanma ve Demografi.....	91
<i>Mehmet Ali ERYURT</i>	
Yaşlanma Ekonomisinin Dinamikleri: Bütüncül Yaklaşımı Kucaklamak	121
<i>Merve YALÇINKAYA</i>	
Yaşlanma ve Sağlık.....	145
<i>Sevgişun KAPUCU - Huri Seval GÖNDEREN ÇAKMAK</i>	

Yaşlı Bakım Planlaması.....	169
<i>Aylin ARICI - Taner ARTAN</i>	
Yaşlanma ve Konut	191
<i>Mukadder ÖZKAN BARDAKCI</i>	
Yaşlanma ve Maneviyat.....	207
<i>Sema SAĞLIK</i>	
Yaşlanma ve Yalnızlık.....	233
<i>Rukiye KARAKÖSE</i>	
Yaşlanma ve Kuşaklararası Dayanışma	257
<i>Müşerref KÜÇÜK - Ayşe CANATAN</i>	
Yaşlanma, Serbest Zamanlar ve Rekreasyon.....	287
<i>Kadir CANATAN - Müşerref KÜÇÜK</i>	
Toplumsal Yapı ve Geronteknoloji İlişkisi	315
<i>Canan GÖNÜLLÜ</i>	
Yaşlanma ve Medya: Yaşlıların Medyada Temsili.....	333
<i>Kamile ELMASOĞLU</i>	
Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar	363
<i>Bülent KARAKUŞ</i>	
Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yaşlılara Yönelik Politika ve Uygulamaları.....	387
<i>Müşerref KÜÇÜK</i>	
Türkiye’deki Siyasi Partilerin Yaşlı ve Emekli Odaklı Politikaları	415
<i>Şebnem CANSUN</i>	
Avrupa’da Yaşlı Odaklı Siyasi Partiler ve Yaşlı Politikaları: Birleşik Krallık ve Hollanda Örneği.....	437
<i>Şebnem CANSUN - Kadir CANATAN</i>	
Yazarlarımız	457

Önsöz

Her canlı doğumundan ölümüne kadar kaçınılmaz olarak çeşitli süreçlerden geçmektedir. Yaşlanma bu sürecin son aşamasıdır ve nereden bakılırsa bakılsın oldukça karmaşık ve çok yönlüdür. Tıbbi ve teknolojik gelişmeler beklenen yaşam sürenin artmasını, doğum oranının azalmasını ve dolayısıyla demografik değişimleri beraberinde getirmektedir. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda yaşanan demografik değişimlerle birlikte tüm dünya nüfusu yaşlanma eğilimine girmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de nüfus giderek yaşlanmaktadır. Üstelik yakın geleceğe yönelik öngörüler yaşlı nüfus artış hızının devam edeceğini vurgulamaktadır.

Günümüzde yaşlı bireylerin diğer yaş gruplarına benzer sorunları bulunmakla birlikte oldukça farklı sorunları da bulunmaktadır. Dolayısıyla oldukça geniş bir yelpazede yer alan yaşlanmaya yönelik konular, toplumsal talepler ve çağın koşullarını da dikkate alarak irdelenmeyi gerektirmektedir. Bu da yaşlanma konusunun çok yönlü ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Tüm bu noktalardan hareketle, bu kitap çalışmasında benzer ve farklı alanlarda çalışmalar yürüten yazarların konuyu çok yönlü bir bakış açısı ile ele alması amaçlanmıştır.

Kitabın çok yönlü bakış açısıyla hazırlanan zengin içeriği sayesinde, yaşlanmayla ilgilenen eğitimci ve öğrenciler başta olmak üzere, araştırmacılar ve diğer tüm paydaşlara oldukça faydalı bilgiler sunulmaktadır. “Yaşlanma Sosyolojisi” adlı kitabımızda, yaşlanmanın felsefesi ve sosyolojisinden tutun, gerontoloji, demografi, ekonomi, sağlık, bakım, kuşaklararası dayanışma, maneviyat ve yaşlanma politikaları gibi pek çok alanda yaşlıların konumu ele alınmıştır.

Bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen değerli yazarlarımıza, yayıma hazırlanmasında özveri ile katkısını sunan Dün Bugün Yarın Yayıncılık yönetici ve çalışanlarına kıymetli katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Kitabın, ilgili alanda eğitim alanlar başta olmak üzere, araştırmacılar ve diğer tüm paydaşlar için faydalı bir kaynak niteliğinde olması umuduyla...

Editörler
Eylül 2023

Yaşlanma Sosyolojisi

Kadir CANATAN

Prof. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi.

Felsefe'den Sosyoloji'ye Yaşlanma

Yaşlanma olgusu hakkında konuşurken, modern öncesi toplumlar ile modern toplumlar arasında çok önemli bir fark olduğunu bilmeliyiz. Modern toplumun başlangıcı olarak alınabilecek Sanayi Devrimi'ne kadar yaşlanma; pozitif bir evre, yaşlı; itibarlı bir insan ve hatta bilge bir kişi kabul edilmektedir. Modern bir terim olan “emeklilik” diye bir şey geleneksel toplumlarda bilinmediği için bu evrede de insanlar aktif olabilmektedir. Yaşlılar, bir yandan aile içinde sözü geçen ve karar alabilen bir otorite iken, diğer yandan da kamusal görevlerde yöneticilik yapan ve görüşüne başvurulmuş bir danışmandır.

Kültürel antropoloji, bugün bile Batılı olmayan toplumlarda yaş sınıflandırmasının önemli bir rol oynadığını bildirmektedir. “Yaşlıların terk edilmesi ya da önemsenmemesi çok nadir görülen olaylardır. Yaşlı akrabalarını terk eden Eskimolar (*Inuitler*) bile bunu grubun hayatta kalmasının çok zor olduğu tehlikeli ve çaresiz durumlarda yaparlar. Okuma yazma bilmeyen toplumlarda yaşlılar bilgeliğin kaynağı olan ve toplum tarafından ‘ayaklı kütüphane’ olarak görülen birikimli insan-

Yaşlanma Kuramları¹

Hakan SARIÇAM* - Ayşe CANATAN**

* Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Giriş

İnsanoğlunun ortalama yaşam süresinin artmasına rağmen yaşlanmanın önüne geçilememesi ve kaçınılmaz bir döngünün içinde olması yaşlılık çalışmalarını güncel tutmaya yetmektedir. İnsanın nasıl yaşlandığı, uzun ve sağlıklı bir hayatın nasıl mümkün olacağı ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin kuramsal yaklaşımlar, yaşlılık ve yaşlanma olgularını, bu olguların birey ve toplum açısından sonuçlarını ve farklı toplumlarda değişik biçimlerde yaşanmasını açıklamaya ve anlamaya çalışmaktadır. Grossman ve Lange (2006) ile Lange ve Grossman'a (2010) göre bu kuramların “niçin” ve “nasıl” sorularıyla elde edilen ampirik ya da nitel verilerin, yaşlılık ve yaşlanmanın anlaşılmasında önemli yeri vardır. Biyoloji, gerontoloji, psikoloji, sosyoloji ve sosyal politika başta olmak üzere farklı disiplinlerde çok sayıda yaşlılık

1 Bu bölüm ilk yazarın doktora tezinin bir kısmını içermektedir.

Türkiye’de Gerontolojinin Tarihçesi: Dün-Bugün-Yarın

İsmail TUFAN - Bilge ÇETİNKAYA - Şule Sidrenur ÖZTÜRK

* Prof. Dr. İsmail TUFAN Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Gerontoloji Bölüm Başkanı

** Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Gerontoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

*** Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Gerontoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Giriş: Gerontoloji Nedir?

İnterdisipliner ve multidisipliner bir bilim ve uygulama alanı olarak Türkiye’de gerontoloji çalışmaları ve bilimsel faaliyetler, son yıllarda hızla gelişme göstermiştir (Tufan, Seeberger, Öztürk, Ayan ve Özgür, 2018, Öztop ve Say Şahin, 2023). Bu çalışmalar, yaşlı nüfusun artması ve yaşlılıkla ilgili sorunların önem kazanmasıyla paralel bir şekilde gerçekleşmiştir. Türkiye’nin gerontoloji alanındaki tarihçesi, ilk gerontoloji bölümünün kuruluşuyla başlamış ve bir dizi önemli gelişmeyle devam etmiştir.

Gerontoloji, yaşlanma süreciyle ilgilenen bir disiplindir. Amerika Birleşik Devletleri’nin yaşlanma ve yaşlılık araştırma ve koordinasyon kurumu National Institute on Aging (NIA), gerontolojiyi “The study of aging from the broadest perspective” (En geniş perspektiften yaşlanma çalışmaları) olarak tanımlar (Wahl ve Heyl, 2004:37). Bir diğer tanıma göre “Ge-

Yaşlanma ve Sosyal Hizmet: Kuramsal Bir Değerlendirme

Pınar DEMİRİŞLER

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı, pinardemirisler@ogr.bandirma.edu.tr

Giriş

Sosyal hizmet tüm dezavantajlı gruplar için olduğu gibi yaşlı refahı alanı için de önemini korumaktadır. Yaşlı nüfus oransal olarak dünya genelinde ve Türkiye’de artmakta; yaşlanmanın doğal bir süreç olmasından dolayı sürecin yönetilmesi ve toplumsal refah ve dengelerin korunması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Dünya genelinde ülkelerin sosyal politikalarında yaşlanma konusu son 30 yıldır gittikçe artan bir öneme sahiptir. Yaşlanma multidisipliner bir çalışma alanıdır. Bu çalışmada sosyal hizmet boyutuyla ele alınacaktır.

Birleşmiş Milletler’in tanımına göre, “*bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %8 ile %10 arasında olması o ülke nüfusunun “yaşlı”, %10’un üzerinde olması ise “çok yaşlı” olduğu anlamına gelmektedir*” (Özkul & Kalaycı, 2015). TÜİK verilerine göre ülkemizde yaşlı nüfus (2022) 2021 yılında %9,7’ye yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmek-

Yaşlanma ve Demografi

Mehmet Ali ERYURT

Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfusbilim Anabilim Dalı

Giriş

Yaşlanma, bir bireyin zaman içinde fiziksel, zihinsel ve sosyal değişimler geçirdiği doğal bir süreçtir. Fiziksel olarak yaşlanma, bir bireyin vücut sistemlerindeki işlevlerde azalmaya, zihinsel olarak yaşlanma ise bellek, dikkat, bilişsel işlevler gibi zihinsel yeteneklerde bir azalmaya yol açabilir. Sosyal olarak yaşlanma bireyin rol ve sorumluluklarında değişikliklere, emeklilik dönemine geçişe ve aile ilişkilerindeki rollerinde farklılaşmaya neden olabilir. Yaşlanma olgusunu, fonksiyonellik temelli yaklaşımlar bir tür “yetersizlik süreci” olarak ele alırken, yaş ayrımcılığına karşı çıkan, insan hakları odaklı yaklaşım ise yaşlanma sürecinin sadece olumsuzluklarla ilişkilendirilmemesi gerektiğini, yaşlanmanın aynı zamanda deneyim, bilgelik, kişisel gelişim ve yeni fırsatlar anlamına da geldiğini belirtmektedir (Taşçı, 2010).

Demografik açıdan yaşlanma temel olarak toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun payının artması şeklinde tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, 65 yaş ve üzerindeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının %4’ten az olması

Yaşlanma Ekonomisinin Dinamikleri: Bütüncül Yaklaşımı Kucaklamak

Merve YALÇINKAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Giriş

Hızlı demografik değişimler ve dönüştürücü teknolojik ilerlemelerin damgasını vurduğu bu çağda yaşlanmaya eşlik eden çok yönlü meseleleri ve fırsatları anlamak zorunludur. Dünya çapında yaşlanan nüfusla ilgili tartışmaların başında bu artan nüfusun ekonomik alana etkileri gelmektedir. Yaşlanan nüfusun ekonomik etkilerini dört başlık altında ele almak mümkündür. Bu kapsamda bölüm içerisinde yaşlanmanın ekonomisi, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri, sağlık ve sosyal koruma, yoksulluk ve gümüş ekonomi başlıkları altında birbiriyle bağlantılı noktalar göz önünde bulundurularak ele alınmaktadır. İlk kısımda, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin kapsamı ve farklı ülkelerde görünüşleri ile birlikte yaşlanan nüfusların geleceğini planlamada finansal ve özel kurumların karmaşıklaşan rolü ve adil erişim ve sürdürülebilirliğinin önemi incelenmektedir. İkinci kısım, sosyal güvenlik temeli üzerine inşa edilerek, sağlık ve sosyal korumanın birbirine bağlılığını araştırmaktadır. Erişilebilir sağlık hizmetlerine ilişkin temel haklar ve hükümetler ve kuruluşlar tarafından sağlık hizmeti

Yaşlanma ve Sağlık

Sevgisun KAPUCU* - Huri Seval GÖNDEREN ÇAKMAK**

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi İç Hastalıkları Hemşireliği
Anabilim Dalı.

** Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çerkeş Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Yaşlı Bakım Programı.

Giriş

Dünya çapında 65 yaş üstü nüfus, diğer tüm yaş gruplarına göre daha hızlı bir şekilde artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşlanmayı, dokularda ve vücut fonksiyonlarında zamanla meydana gelen değişiklikleri içeren kademeli ve geri dönüşü olmayan bir süreç olarak tanımlamaktadır (WHO, 2022). Bu demografik değişimin bir sonucu olarak da nüfus yaşlandıkça yaşlı yetişkinlerin yaşam kalitesini iyileştirme ve bağımsız yaşamı destekleme aktif ve sağlıklı kalmasını sağlama ihtiyacı ve talebi doğmaktadır. Yaşlanan nüfus, profesyoneller ve karar vericiler tarafından aktif yaşlanma ilkeleri doğrultusunda daha kaliteli yaşayabilmeleri için giderek daha fazla özel ilgiye ihtiyaç duymaktadır (Galiana & Haseltine, 2019).

Yaşam denilen kavram geri besleme döngüleri, hiyerarşik bir yapı, doğrusal olmayan dinamikler ve ortaya çıkan özellikler ile çoklu etkileşimli öğelerden oluşan, biçimsel anlamda karmaşık bir sistemdir. Yaşlanma ise, biyolojik bir sistemin tüm yönlerinde, sonunda ölüme yol açan zamana bağlı fizyo-

Yaşlı Bakım Planlaması

Aylin ARICI* - Taner ARTAN**

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi.

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi.

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2017) raporları, son 50 yılda çoğu bölgede doğum oranlarında düşüşler ve ortalama yaşam sürelerinde artışlar olduğunu ortaya koymuştur. Artan yaş ile birlikte gelişen fizyolojik ihtiyaçlar ve bakım bağımlılığı, sosyo-ekonomik düzeyi düşük, orta ve yüksek olan bölgeleri farklı düzeylerde etkilemektedir. Nüfusun yaşlanması, geleneksel modelde bakım sağlayıcı olan gençlerin oranının düşmesi ve kadın bakım sağlayıcıların toplumsal rollerinin değişmesiyle birlikte tüm gelişmişlik düzeyindeki ülkelerde bakım hizmetine ihtiyaç duyan kişi sayısını önemli ölçüde arttırmıştır.

Bakım hizmeti, “günlük hayatını sürdürme sürecinde bakıma ihtiyacı olan bireylerin kişisel bakım ve psiko-sosyal destek hizmetlerini” (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023) kapsamaktadır. Bakım hizmet gereksinimi kısa süreli olabildiği gibi uzun süreli de olabilmektedir. Uzun süreli bakımı, “uzun bir süre boyunca temel günlük yaşam aktivitelerinde başkasının yardımına muhtaç olan bireyler için bir dizi hizmetleri bir araya

Yaşlanma ve Konut

Mukadder ÖZKAN BARDAKCI

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Beyşehir Ali Akkanat Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü, Doktor Öğretim Üyesi, mukadder.bardakci@selcuk.edu.tr

Giriş

Yaşlanma tüm canlılarda olduğu gibi insanlarda da doğal ve normal bir süreçtir. Yaşlanma ömür boyu devam eden yaşamın bütünüdür. İnsan doğumundan ölümüne kadar yıllar geçtikçe yaşlanmaya devam eder. Yaşlanma sürecinde yaşlının iyi bir yaşlılık dönemi geçirmesi için birçok faktör ön plana çıkmaktadır. Yaşlı bireyin yaşam kalitesi, sağlıklı yaşlanması, ekonomik durumu, çevresel faktörler yaşlanmanın seyrini etkilemektedir.

Yaşlanmayı etkileyen faktörlerden biri de yaşlının yaşamını sürdürdüğü konuttur. Yaşlı bireyler için özellikle ilerlemiş yaşlarda veya sağlıkla ilgili bir problemleri olması durumunda konutla ilgili faktörler önemli hale gelmektedir. Önemli olmasının sebeplerinden biri yaşlı bireylerin daha çok yaşamlarını konutlarında sürdürmeleridir. Bu yüzden yaşlı bireyler için konutun değeri büyüktür.

Yaşlıların iyi bir yaşam sürmesinde yalnızca konut etkili değildir. Konutun fiziki ve toplumsal çevre ile ilişkisi, ekonomik erişilebilirliği, fiziki uygunluğu gibi birçok faktör de etkili-

Yaşlanma ve Maneviyat

Sema SAĞLIK

Dr., Bağımsız Araştırmacı ve Yazar.

Giriş

Sağlık alanındaki gelişmeler ve doğurganlığın azalması nedeniyle dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Yaşlıların nüfusu her yıl yüzde 2 artış göstermekte ve büyümeye devam ederek 2050 yılına kadar toplam dünya nüfusunun yüzde 21'ine ulaşması beklenmektedir (Song ve Kong, 2015). Bireylerin fiziksel ve bilişsel yetkinliklerinde azalma, sağlık, ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunlar yaşlılık döneminde yoğunlaşmaktadır. Eş kaybı, yakınların ölümü, emeklilik ve rol değişiklikleri gibi durumlarda ruhsal sorunlar yaşamaktadır. Fiziksel ve ruhsal sağlık üzerinde önemli etkileri olan maneviyat, duygusal destek için çok önemli bir araçtır. Maneviyat, ilerleyen yaşlarda kayıp ve değişimle başa çıkmada, özellikle fiziksel sağlık sorunlarıyla başa çıkmada ve artan bağımlılıkta (Peteet ve ark., 2019) kullanılır. Maneviyatı yüksek yaşlılar hem ruh sağlığı hem de fiziksel sağlık ile güçlü ilişkiler (Zimmer ve ark, 2016) kurar. Maneviyatın hastalık ve ölüm oranlarını azalttığına, yalnızlığı hafiflettiğine ve düşük ruh sağlığı ile ilişkili olduğuna inanılmaktadır (Toivonen vd., 2018). Türkiye'de de demans,

Yaşlanma ve Yalnızlık

Rukiye KARAKÖSE

Dr. Klinik Psikolog, İstanbul Klinik Psikoloji Enstitüsü

“Yaşlanmak bir dağa tırmanmak gibidir, çıktıkça yorgunluğunuz artar, nefesiniz daralır ama görüş açınız genişler.”

Ingmar Bergman

Giriş

Toplumların nüfusu, global olarak çocuk, genç, yetişkin ve yaşlılardan oluşmaktadır. Bu gruplardan birinin yaşadığı sorunlar, kaçınılmaz olarak diğer insanları ve nihayet tüm toplumu etkilemektedir.

İnsan için yaşlanmak, -günümüzde- görece geciktirilebilse de nihai olarak kaçınılması mümkün olmayan bir durumdur. Yaşlanmak bireysel açıdan çeşitli sıkıntılara yol açmakla birlikte, küresel boyutta da çeşitli güçlükleri gündeme getirmektedir. Yaşlıların devletler için sosyal ve ekonomik olarak büyük bir “mesele”ye dönüşmesi ise sanayi devrimi sonrasına denk gelmektedir. Ülkeler sosyal politikalarını biçimlendirirken artan yaşlı nüfusun etkilerini idrak etmek ve onlara dair çeşitli sorumlulukları üstlenmek durumundadır. Bu ülkelerde yaşlı nüfusun artışı, ekonominin yeniden yapılandırılması, aile kurumunun yapı ve fonksiyonlarının yeniden düzenlenmesi,

Yaşlanma ve Kuşaklararası Dayanışma

Müşerref KÜÇÜK* - Ayşe CANATAN**

* Dr., bağımsız araştırmacı ve yazar.
** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Öğretim Üyesi.

Giriş

Kuşak/Kuşaklar: Kuşak sözcüğünün felsefedeki anlamı “yaklaşık aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer kaderleri paylaşmış, benzer görevlerle sorumlu olmuş kişilerin topluluğu olarak, sosyal bilimlerdeki anlamı ile yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil batın, jenerasyon” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2023). Marshall’ın Sosyoloji Sözlüğünde bir toplumun birbirine yakın zamanında doğan bireylerinden oluşan yaş grupları şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca bir nesil ile diğer bir neslin arasında geçen dönem için de kullanılmıştır (Marshall, 2005:439; akt. Canatan, 2022a:43). Bu tanımlamalara göre kuşak kavramının yaşla bir ilgisi bulunmakla birlikte sadece yaşa da indirgenemez. Her kuşak durağan değildir, dolayısıyla zaman içinde değişip gelişmektedir.

Sosyoloji çalışmalarında “kuşak” yerine “kuşaklar” kavramı anlamlı görülmektedir. Sosyal değişme kuşaklararası bir özellik taşımaktadır. Bir toplum farklı zamanlarda doğmuş

Yaşlanma, Serbest Zamanlar ve Rekreasyon

Kadir CANATAN* - Müşerref KÜÇÜK**

* Prof. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Öğretim Üyesi.
** Dr., bağımsız araştırmacı ve yazar.

Giriş

Serbest zamanlar kavramı, modern üretim ve çalışma tarzının gelişmesiyle ortaya çıkmış yeni bir kavramdır. İngilizce literatürde “Leisure” olarak ifade edilen bu kavram Türkçeye bazen “serbest zamanlar”, bazen de “boş zamanlar” olarak çevrilmektedir. İnsanın iş dışındaki zamanlarda da çeşitli türden faaliyetleri olduğuna göre aslında “boş zaman”ı yoktur ve bu anlamda söz konusu kavramın “boş zaman” olarak çevrilmesi hatalıdır. Biz “boş zaman” yerine “serbest zaman” ifadesini kullanmayı tercih ediyoruz. Serbest zaman ifadesi de insanın tamamen her şeyden serbest olduğu bir zaman dilimini değil, düzenli çalışma ve iş faaliyetleri dışındaki zamanlarını ifade etmektedir. Kişi, toplumsal statüsüne, sosyal çevresine, eğitim ve gelir durumuna bağlı olarak bu zamanını çeşitli biçimlerde değerlendirmektedir. İnsanların serbest zamanlarında hiçbir şey yapmaması bile, bir dinlenme faaliyetidir ve organizmanın buna da ihtiyacı vardır.

Serbest zaman çalışmaları ve serbest zaman sosyolojisi, serbest zamanın incelenmesi ve analizi ile ilgili akademik di-

Toplumsal Yapı ve Geronteknoloji İlişkisi

Canan GÖNÜLLÜ

Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

Giriş

İnsanlığın başından bu yana üretim araçları, mülkiyet ilişkileri, tüketim alışkanlıkları, teknoloji, sanat, kültür ve benzeri birçok unsur değişim yaşamıştır ve yaşamaya devam edecektir. İkel kabilelerden modern ötesi toplumlara kadar her toplumsal yapının, kendine has birtakım özelliklerinin olduğu bilinmektedir. Toplumların her aşaması, kendisinden önce gelmiş olan toplumsal yapının edinmiş olduğu birikimi, biraz daha değiştirerek kullanmış ve mevcut son şeklini almıştır. Toplumsal yapının değişmesinde etkili olan unsurlardan biri olarak kabul edilen teknoloji de günümüz modern toplumlarında, iletişimden tüketime, pazarlamadan eğlenceye pek çok konuda değişikliğe sebep olmuştur.

Özellikle toplumların demografik özellikleri çeşitli değişimler yaşarken; toplumun demografik özelliklerine göre birtakım durumları değerlendirme biçimlerinde farklılaşmaların olduğunu görmek mümkündür. Nüfus projeksiyonlarının; toplumların birtakım durumları toplumsal sorun olarak adlandırıp adlandırmadığında bile etkili olduğu görülmektedir.

Yaşlanma ve Medya: Yaşlıların Medyada Temsili

Kamile ELMASOĞLU

Dr. Arş. Gör., AHBV Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Giriş

Bilindiği üzere medya, iletişim çalışmaları içinde önemli bir tutmaktadır. İletişim ortamı olarak tanımlanan medya kavramı, iletişim sürecini yönlendirmektedir. İletişim teknolojileri, duyu organlarının birer uzantısıdır ve bireylerarası düzeyde gerçekleşen veri paylaşımını etkilemektedir. Bu doğrultuda McLuhan'ın ifade ettiği “araç mesajdır” önermesi, medyanın da bir ileti olabilme durumunu tartışmaktadır (Yengin, 2014:39). Bu önermeye göre, medya bireylerin ne düşüneceğine ve nasıl davranacağına karar vermektedir. Bu önermede medya yapısal özelliklerinden çok iletinin olanakları üzerinde durmaktadır. Günümüzde bireyler teknolojinin yüksek düzeyde gelişmesinden dolayı birer teknokrata dönüşmektedirler. Bu açıdan medya kavramı, iletişim ortamlarına aktarılan iletiler aracılığıyla, sistemli bir şekilde düşünmenin bir yolu olarak da tanımlanabilir (Yengin, 2014:40). Medya vasıtasıyla, iletilere yönelik olumlu/ olumsuz, stereotipik, ön yargılı/ ön yargılı olmayan gibi nitelikleri taşıyan çok sayıda temsil izleyicilere

Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar

Bülent KARAKUŞ

Sosyal Hizmet Uzmanı ve Kamu Yönetimi Bilim Uzmanı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı/
Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Şube Müdürü

Giriş

Sosyal politika kavramı oldukça geniş bir alanı kapsamakta olup dar anlamda ekonomik sorunlardan kaynaklanan sosyal sorunlara çözüm arayışlarını, geniş anlamda ise ekonomik olayların sosyal sonuçlarının toplum yaşamı üzerindeki bütün etkilerini konu edinmektedir. Yaşlanma aslında bir süreç olup kişinin fiziksel ve ruhsal yönden zamanla değişime uğramasıdır. Bu değişim sadece fizyolojik veya biyolojik değil ekonomik ve sosyal açıdan da gerileme ve uyum zorlukları olarak kendini göstermektedir. Yaşlanmanın kesin bir sınırını koymak zor olsa da günümüzde yaşlılık daha çok 65 yaş ve üzerindeki dönem olarak kabul edilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2021 yılı verilerine göre ülkemizde 65 ve daha yukarı yaştaki yaşlı nüfus sayısı 8 milyon 245 bin 124 kişidir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise %9,7’dir. Gerek sayı olarak gerek oran olarak yaşlı kesim toplum içinde artmaya devam etmektedir. Yaşlı top-

Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yaşlılara Yönelik Politika ve Uygulamaları

Müşerref KÜÇÜK

Dr., bağımsız araştırmacı ve yazar.

Giriş

Dünya nüfusu giderek yaşlanma eğilimindedir ve Türkiye’nin nüfusu da hızla yaşlanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus Projeksiyonları Verileri’ne göre Türkiye’de 65 yaş ve üzeri nüfusun sayısı 2022 yılı itibariyle 8 milyon 451 bin 669 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise yüzde 9,9’a yükselmiştir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının yüzde 10’u geçmesi nüfusun yaşlanmasının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (TÜİK, 2023). Türkiye’de toplumsal yaşlanma bir anda ortaya çıkmamıştır. Doğum oranlarındaki hızın yüksek olması nedeniyle bu durumun daha geç algılanmasına neden olmuştur. Günümüzde ise doğum oranlarındaki düşüşle birlikte daha görünür olmuştur (Tufan, 2016:99). Nüfusun hızla yaşlanması ve yaşam sürelerinin uzaması günümüzde hem bireylerin hem de ülkelerin sağlık, ekonomik, bireysel, sosyal, toplumsal vb. yönden baş etmesi gereken sorunların habercisidir. Öte yandan günümüzde

Türkiye'deki Siyasi Partilerin Yaşlı ve Emekli Odaklı Politikaları

Şebnem CANSUN

Dr., siyaset bilimci, bağımsız araştırmacı

Giriş

Dünya genelinde yaşlı nüfusunun artmasına, demografik yapıların değişmesine (Harper, 2014: 587) bağlı olarak Dünya Sağlık Örgütü'nün yaşlanan bireylere sağlık, katılım ve güvenlik kapsamında imkanlar verecek aktif yaşlanma politikalarını desteklediği (Çolak ve Özer, 2015: 122) gözlemlenmektedir. Bu durum, Türkiye'deki yaşlı politikalarının neler olduğu ve spesifik olarak da siyasi partilerin yaşlılara nasıl yaklaşıyor olduğu konusunda merak uyandırmaktadır. Bu nedenle bu bölümde, Türkiye'deki siyasi partilerin yaşlılara yaklaşımı ve bununla beraber, yaşlılığın bir durum, emekliliğin bu durumun olması gereken sonucu olduğu (Tuncay, 2012: 84) ve de siyasi partilerin program ve bildirgelerinde yaşlıları ağırlıkla emeklilerle beraber ele alıyor olmasından hareketle, siyasi partilerin emeklilere yaklaşımı incelenmektedir.

Yaşlanma konusundaki politikalar dünya genelinde birkaç önemli dönemden geçilmiştir. Öncelikle 19. yüzyıl sonu, 20.

Avrupa'da Yaşlı Odaklı Siyasi Partiler ve Yaşlı Politikaları: Birleşik Krallık ve Hollanda Örneği

Şebnem CANSUN* - Kadir CANATAN**

* Dr., siyaset bilimci, bağımsız araştırmacı ve yazar.

** Prof. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi.

Giriş

Toplumun yaşlanmasıyla birlikte siyasette ne gibi değişimler olmaktadır? Kıta Avrupası'ndaki siyasal hayata kabaca baktığımızda iki eğilim dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, yerel siyasetin daha önemli hale gelmesi ve buna paralel olarak yerel partilerin kurulmasıdır. Bu gelişmenin başka sebepleri olmakla birlikte, yerel demokrasinin ve ademi merkezîyetçi yapılanmanın yeni milenyumda önem kazanmış olmasıdır. İkincisi ise, spesifik çıkar gruplarının partileşmesiyle siyasal yelpazenin çeşitlenmesidir. Son noktada çeşitlenmeye sebep olan gelişmelerden birisi de yaşlı nüfusunun çıkarlarının yeterince ana akım partiler tarafından savunulmadığını düşünen yaşlıların kendi partilerini kurmaya yönelmesidir. Yaşlanma odaklı partilerin hemen her ülkede ortaya çıktığı görülmekle birlikte, her ülkede bunların aynı önem ve değere haiz olduğu söylenemez.

Yaşlanma Sosyolojisi

Yaşlanma sosyolojisi, genel sosyolojinin teorik ve metodolojik yaklaşımlarının yaşlanma olgusuna uygulanmasıyla ortaya çıkmış bir disiplindir. Başka bir deyişle yaşlanma sosyolojisi alanında kullanılan teorik yaklaşımlar kadar yöntemsel yaklaşım ve teknikler genel sosyolojiden alınmıştır. Sosyolojik uzmanlığın özelliği şudur ki, sosyolojik birikiminin bir alana uygulanmasıyla bir konuda derinlik elde edilmiştir.

Yaşlanma sosyolojisi, birey ve grup olarak yaşlıları tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde inceler; toplumsal değişime bağlı olarak yaşlıların toplumsal konumunu ve sorunlarını ele alır. Yaşlanmayı yaş grubu, cinsiyet, etnisite, sosyal ve ekonomik statü ve yaşam tarzlarındaki çeşitliliğiyle görür ve sorunları bu göstergelere bağlı olarak ele almaya çalışır. Yaşlanmaya sosyal bir olgu ve süreç olarak yaklaşmak, yaşlanma sosyolojisini diğer disiplinlerden ayırır. Yaşlanma salt fiziksel ve demografik bir olay değildir. Her toplumda yaşlılar aynı biçimde yaşlanmazlar.

Elinizdeki kitap çok yönlü bakış açısıyla hazırlanmış zengin içeriğiyle, yaşlanmayla ilgilenen eğitimci ve öğrenciler başta olmak üzere araştırmacılar ve diğer tüm paydaşlara oldukça faydalı bilgiler ve görüşler sunulmaktadır. "Yaşlanma Sosyolojisi" adlı kitabımızda, yaşlanmanın felsefesi ve sosyolojisinden tutun, gerontoloji, demografi, ekonomi, sağlık, bakım, kuşaklararası dayanışma, maneviyat ve yaşlanma politikaları gibi pek çok alanda yaşlıların konumu derinlemesine ele alınmaktadır.

